1970 1980

Ἡ δεκαετία πού σφράγισε τὴ ζωή μας

ΜΙΑ ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΤΑΞΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ τοῦ '70 σφράγισε τὴ μορφολογία τῆς ταξικῆς καὶ κοινωνικῆς μας διάρθρωσης μὲ τὴ μετάθεση τοῦ ποσοστιαίου ταξικοῦ μεγέθους ἀπὸ τὰ ἀγροτικὰ στὰ μικρο - μεσαῖα στρώματα — πού ἀποτελοῦνε πιὰ καὶ τὸ πολυπληθέστερο κοινωνικό στρῶμα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, μὲ ἰδιαίτερες μάλιστα ἐπιπτώσεις στὴν πολιτική ἔνταξη καὶ συμπεριφορά.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ μὲ τὶς ὑπερ - καταναλωτικὲς καὶ διαφημιστικὲς ἐμβολὲς πού πραγματοποίησε, σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς, ἰσοπέδωσε, σὲ μεγάλο βαθμό, ταξικὲς ἐκλεκτικότητες καὶ προτιμήσεις πρὸς τὸν μονόδρομο ἑνὸς κοινοῦ μικροαστικοῦ πλαισίου — πού ὑπονόμευσε σημαντικὰ τὶς ἰδιαιτερότητες καὶ τὶς αὐστηρὲς παραδόσεις ταξικῆς διάκρισης τῶν κυριαρχούμενων κοινωνικῶν στρωμάτων:

Τὸ οὐίσκι, τὸ αὐτοκίνητο, ἡ τηλεόραση, τὰ ἠλεκτρικὰ σκεύη, τὸ ἕτοιμο κοστούμι, ἡ διασκέδαση, οἱ διακοπές, μπήκανε στὴ ζωὴ ὅλων, γίνανε κοινὰ καὶ ἀπαραίτητα — ἔστω καὶ μὲ κάποιες ποιοτικὲς διακρίσεις...

ΑΛΛΑ ποιὰ ἡ ταξική μας φυσιογνωμία μέσα στὴ δεκαετία τοῦ '70; Ποιὲς οἱ μεταθέσεις καὶ οἱ μεταλλαγὲς πού συντελεστήκανε στὸ κοινωνικὸ σῶμα, μέσα στὰ δέκα αὐτὰ χρόνια πού περάσανε καὶ πῶς παρουσιάζεται σήμερα ἡ κοινωνική μας διάρθρωση;

ΧΩΡΙΣ ἀμφιβολία ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ κοινωνία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ποσοστὸ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ πού εἶναι ἀκόμα σημαντικό, ἀναφορικὰ μὲ τὴν ὑπόλοιπη κοινωνική μας σύνθεση καὶ συγκριτικὰ μὲ τὴν ταξικὴ διάρθρωση, πού ἀποτυπώνεται στὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χῶρες μὲ τὸ ἴδιο οἰκονομικὸ σύστημα. Κι αὐτό, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι, μέσα στὴ δεκαετία τοῦ Ἑβδομήντα, ὅπως καὶ προπαντὸς στὴν προηγούμενη τοῦ Ἑξήντα, ἡ μείωση τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ὑπαίθρου πῆρε χαρακτήρα ἐξόδου ἀπὸ τὴν ὀρεινὴ καὶ ἡμιορεινὴ ἐπαρχία — μὲ βασικὸ ἄξονα συγκέντρωσης καὶ ἀστικοποίησης τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν τὴν περιφέρεια τῆς πρωτεύουσας.

ΕΤΣΙ ἐνῶ στὰ 1940, ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἀντιπροσώπευε τὰ 32,8 τὰ ἑκατὸ στὸ σύνολο, στὰ 1961 ἔφτασε στὰ 43,8 τὰ ἑκατὸ καὶ σήμερα [illegible] ξεπερνάει τὸ 55 μὲ 58 τὰ ἑκατό.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ, ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς πού στὰ 1940 ἦταν 52,4 τὰ ἑκατό, σήμερα ἔχει πέσει κάτω ἀπὸ τὰ 35 τὰ ἑκατό.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ αὐτά, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ καθηγητῆ Βασίλη Φίλια, ἀνάγκη νὰ συνδυαστοῦν μὲ δύο ἄλλα ἀκόμα:

● ΤΗΝ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν, πού ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμφανίζονται σὰν ἀρχηγοὶ ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ ὡστόσο ἀσχολοῦνται μονάχα πάρεργα ἢ καὶ δὲν ἀσχολοῦνται καθόλου μὲ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία.

Σήμερα γράφει ὁ Γ. ΓΑΤΟΣ

● Καὶ τὴν ἐξωτερικὴ μετανάστευση, πού ἄντλησε κυρίως ἀπὸ τὶς ἀγροτικὲς περιοχὲς τῆς χώρας τὸ δυναμικό της καὶ ἡ ὁποία μὲ τὴ σειρά της, μὲ τὴν ἀποστολὴ τῶν ἐμβασμάτων της, σὰν πρόσθετη πηγὴ εἰσοδήματος, εἶχε σοβαρότατες ἐπιπτώσεις στὴ διάρθρωση τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχόλησης — ἀπὸ τὴν ἄποψη ἐνίσχυσης τοῦ παρασιτισμοῦ στὸν ἀγροτικὸ τομέα τῆς οἰκονομίας.

ΕΤΣΙ χωρὶς νὰ κινδυνεύουμε μιὰ ἄποψη ἐπιπόλαια, θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι: στὴ δεκαετία τοῦ '70, συντελεῖται ἡ ἀποφασιστικὴ στροφὴ στὴν ταξική μας διάρθρωση, μὲ τὴν ὑποχώρηση τῶν ἀγροτικῶν στρωμάτων καὶ τὴν ἐνίσχυση τῶν μικροαστικῶν — πού παρουσιάζονται σὰν ἡ πολυπληθέστερη καὶ βασικὴ δύναμη τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας σήμερα.

ΓΕΜΙΣΑΝ οἱ παρυφὲς τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν μεγαλουπόλεων ἀπὸ παράνομα κτίσματα «ἐκτὸς σχεδίου πόλεως», τὰ συνοικιακὰ καφενεῖα ἀπὸ τὸν ἐπαρχιωτικὸ συγχρωτισμὸ καὶ τὴν καπατσοσύνη τῶν ἀνθρώπων τοῦ «ποδαριοῦ», οἱ πολυκατοικίες ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ ἀγροτικοῦ χώρου, οἱ προθάλαμοι τῶν βουλευτῶν τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ λογῆς «πιστοὺς καὶ ἀπίστους», πού γυρεύουνε μιὰ θέση στὴν πρωτεύουσα...

ΤΟ ΔΕΔΟΜΕΝΟ αὐτὸ ἔχει σημαντικὲς ἐπιπτώσεις στὴν πολιτικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἔνταξη, στὶς πολιτικὲς ἀνακατατάξεις τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος πού συντελεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια σὴ χώρα μας. Σχετικὰ ὁ καθηγητὴς Κώστας Σημίτης ἐπισημαίνει:

«Ὁ ἐσωτερικὸς μετανάστης στὸ ἀστικὸ κέντρο, διαπιστώνει ὅτι εἶναι ἕρμαιο τῶν περιστάσεων, ὅτι δὲν ὑπάρχει προγραμματισμένη διαδικασία γιὰ νὰ διευκολύνει τὴν ἔνταξή του στὴ ζωὴ τῆς πόλης, ὅτι συσσωρεύονται τὰ προσωπικά του προβλήματα καὶ ὁ κομματάρχης ἀδυνατεῖ νὰ τὰ λύσει — ἐγκαταλείπει λοιπὸν τὴν παραδοσιακὴ πολιτικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἀναζητεῖ καινούργια πολιτικὴ τοποθέτηση...».

ΜΕΣΑ ἀπὸ τὴ συνεχιζόμενη καὶ σήμερα, ὅπως καὶ σὲ ὁλόκληρη τὴ δεκαετία πού πέρασε, κινητικότητα καὶ ρευστότητα τῶν πραγμάτων, δὲν εἶναι ἀκόμα δυνατὸ νὰ ὑπάρξει ἕνας σταθερὸς προσδιορισμὸς γιὰ μιὰ ξεκάθαρη εἰκόνα καὶ διαχωριστικὴ ἀπογραφὴ τῆς ταξικῆς μας δομῆς.

ΩΣΤΟΣΟ, ἡ δυναμικὴ αὐτὴ ἔχει κιόλας διαμορφώσει ἕνα πλαίσιο, πού κινήθηκε ὁ σχηματισμὸς τῶν τάξεων στὴ μεταπολεμικὴ ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ τοῦ ὁποίου τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ παρακάτω — σύμφωνα μὲ τὴν ὑπογράμμιση τοῦ καθηγητῆ Βασίλη Φίλια:

● «Πρῶτο: Ὁ μεταβατικὸς χαρακτήρας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ὁ ὁποῖος σ' ἕνα πρῶτο ἐπίπεδο ἐντοπίζεται στὸ γεγονὸς τῆς μετακίνησης μεγάλων μαζῶν ἀγροτῶν πρὸς τὶς πόλεις καὶ σημαντικοῦ ἀριθμοῦ ἀστῶν ἀπὸ τὶς μικρότερες στὶς μεγαλύτερες πόλεις.

● Δεύτερο: Ἡ ἀπουσία ὀργανικῆς ἀντιστοιχίας ἀνάμεσα στὶς οἰκονομικὲς ἐξελίξεις καὶ στὶς μετακινήσεις πληθυσμῶν πρὸς τὶς πόλεις. Ἡ διόγκωση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις, δὲν ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ συγκέντρωση παραγωγικῶν δυνάμεων στὰ ἀστικὰ κέντρα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντείνεται ὁ παρασιτισμὸς καὶ ἡ εὐκαιριοκρατία στὴ διάρθρωση τῆς ἀπασχόλησης στὶς πόλεις.

● Τρίτο: Ἕνα στοιχεῖο ἀκαθοριστίας καὶ ἀπροσδιοριστίας ἀπὸ ἄποψη ταξικῆς πρόσδεσης καὶ συνείδησης γιὰ τοὺς μετακινούμενους πρὸς τὶς πόλεις πληθυσμούς. Ἡ ἀπροσδιοριστία αὐτὴ ὀφείλεται γιὰ τὴν πρώτη κατηγορία γενικὰ τῶν νεοεγκαθιστάμενων στὶς πόλεις ἀπὸ τὴ μιὰ στὴ διατήρηση περιουσιακῶν καὶ εἰσοδηματικῶν δεσμῶν μὲ τοὺς ἀγροτικοὺς τόπους προέλευσης, ἀπὸ τὴν ἄλλη στὴν ἔλλειψη ἑδραίωσης — κοινωνικῆς οἰκονομικῆς — στὸν κόσμο τῆς πόλης καὶ τὴν ἀσφάλεια, πού αὐτὴ συνεπάγεται.

● Τέταρτο: Ὁ καθοριστικὸς ρόλος τῶν καταναλωτικῶν καὶ ἀντιπαραγωγικῶν προτύπων, πού προωθεῖ ὁ σύγχρονος καπιταλισμός, στὴν ὑπανάπτυκτη περιφέρεια. Τὰ πρότυπα αὐτὰ λειτουργοῦν μὲ πρόσθετο βάρος ἀκριβῶς στοὺς πληθυσμοὺς ἐκείνους, πού ἐγκαταλείποντας τὸ παραδοσιακὸ πλαίσιο ἐπιδύονται σὰν ὁριακὰ στρώματα τῶν ἀστικῶν κέντρων».

Τὰ ἀγροτικὰ στρώματα

ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΑΝΕ τὰ ἀγροτικὰ στρώματα στὴ δεκαετία πού πέρασε καὶ πῶς μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικά τους, ἀπέναντι στὴ γενικότερη κοινωνικὴ δομὴ καὶ τὶς ἐσωτερικὲς στρωματικὲς διεργασίες;

ΕΙΠΑΜΕ, κιόλας, πῶς ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἀπὸ τὸν ἐνεργὸ ἀγροτικὸ τῆς χώρας πληθυσμό, πού ὁλοένα καὶ αὐξάνεται μὲ γοργοὺς ρυθμούς, δὲν ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ καὶ συχνότατα κύρια, μὲ τὶς ἀγροτικὲς διαδικασίες, οὔτε καὶ ζεῖ σὲ σταθερὴ βάση μὲ τὸ ἀγροτικὸ ἢ κτηνοτροφικὸ εἰσόδημα.

ΤΩΡΑ τὰ χωριὰ πού κρατᾶνε καὶ δὲν ἐρημώσανε, δὲν ἔχουνε πιὰ τὴ νεκρὴ ἐκείνη ὄψη τῆς καθημερινῆς μέρας, ὅπου ὁ ἀγροτόκοσμος εἶχε βγεῖ στὰ χωράφια καὶ ψυχὴ δὲν ἔμενε στὰ σπίτια. Τώρα στὰ χωριὰ αὐτὰ ὑπάρχει μιὰ κίνηση καθημερινή, λίγη ἢ περισσότερη, ἀδιάφορο, πού κεντρίζεται ἀπὸ τὴν πολλαπλότητα προσφορᾶς τῶν ἀγαθῶν πού ἔχει φέρει ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία, ὑπάρχει μιὰ κινητικότητα ἀδιάκοπη, πού ξεκινάει ἀπὸ τὸν μεταπρατισμὸ μὲ τὴ διπλανὴ πολιτεία, πού ἔφερε ἡ τεχνολογία καὶ τὰ μέσα ὁδικῆς ἐπικοινωνίας.

ΚΙ ΑΚΟΜΑ, μιὰ σειρὰ φαινόμενα τῆς ἀγροτικῆς μας μορφολογίας:

● Ὁ περιορισμὸς σὲ πολὺ χαμηλὸ μιὰ ἐπίπεδο τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν μας.

● Ἡ παγιοποίηση τῆς «νάνου» ἰδιοκτησίας, πού συνεχίζεται νὰ βρίσκεται σὲ ὑψηλότατα ἐπίπεδα, μιὰ καὶ τόσο ἡ ἐσωτερική, ὅσο καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευση δὲν βοηθήσανε, ἀφοῦ οἱ μετανάστες δὲν πουλήσανε, στὴ διεύρυνση τοῦ μικροῦ καὶ μέσου ἀγροτικοῦ κλήρου, ἀλλὰ μονάχα στὴν οἰκοπεδοποίηση καὶ τὴ σχετικὴ αὔξηση τῆς μεγάλης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Κι ἀκόμα, γιατί, οἱ ἐποχιακὲς ἐλλείψεις καὶ ἡ κατὰ συνέχεια αὐξανόμενη στενότητα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ στὸ γεωργικὸ τομέα, δὲν ἐπέτρεψαν μονάχα στὰ ἀσθενέστερα οἰκονομικὰ ἀγροτικὰ στρώματα νὰ συμπληρώνουνε τὸ χαμηλὸ ἀγροτικὸ εἰσόδημά τους, ἀλλὰ καὶ στοὺς μικροὺς καὶ μεσαίους ἀγροτοϊδιοκτῆτες, νὰ διατηροῦνε ἔτσι, ἔστω κι ἀπὸ μακριά, τὰ κτήματά τους.

● Ἡ ὁλοένα αὐξανόμενη ἐγκατάλειψη τῶν ὀρεινῶν καὶ ἡμιορεινῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ἡ ἀγροτικὴ σταθεροποίηση σὲ ὁρισμένες περιφέρειες, ὅπως ἡ Ἠμαθία, τὸ Ἡράκλειο, ἡ Κορινθία, ἡ Θεσσαλία — ὅπου οἱ μεγάλες πεδιάδες καὶ ἡ ἰδιαιτερότητα τῶν προϊόντων πού παράγονται σὲ ἀναφορὰ τους μὲ τὶς ἐξαγωγές, ὁδηγήσανε στὴν ἐκμηχάνιση τῆς συγκεκριμένης ἀγροτικῆς παραγωγῆς καὶ γενικότερα στὸν ἐντονότερο ἐπιχειρηματικὸ χαρακτήρα τῆς περιφερειακῆς γεωργίας. Τὸ δεύτερο αὐτὸ ἔχει σὰν συνέπεια τὴν αὔξηση τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος, πού εἶναι ἄλλωστε καὶ ὁ πρωταρχικὸς παράγοντας, τόσο τῆς παγίωσης καὶ ἀνάπτυξης ἐκεῖ, τῶν ἀγροτικῶν διαδικασιῶν, ὅσο καὶ τῆς σταθεροποίησης τῆς ἰσορροπίας στὴ σχέση πόλη - χωριὸ καὶ προπαντὸς στὴν ἀνάπτυξη τῶν περιφερειακῶν ἀστικῶν κέντρων, μὲ τὴν ἐγκατάσταση τῶν περισσότερων βιομηχανιῶν πού ἱδρύονται καὶ λειτουργοῦνε στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία.

● Τέλος, ἡ συνεχιζόμενη μείωση τῆς «δίψας» γιὰ τὴν ἀπόκτηση γῆς ἀπὸ τοὺς ἀγρότες, πού προτιμοῦνε νὰ τοποθετοῦνε τὰ εἰσοδηματικά τους πλεονάσματα σὲ ἀστικὰ ἀκίνητα, ἢ νὰ τὰ προσφέρουνε στοὺς ρυθμοὺς καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας.

ΕΝΑ διαμέρισμα στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ «στεγάσουμε τὸ κεφάλι μας καὶ μετὰ θὰ τὰ κουτσοπορέψουμε» — τὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ μέσου ἀγρότη, τὸ πρῶτο βῆμα τοῦ ἀγροτόπαιδου, πού ἐγκατέλειψε τὴ γῆ καὶ ἀκολούθησε τὰ ὑπηρετικὰ ἐπαγγέλματα, τοῦ σερβιτόρου, τοῦ πορτιέρη, τοῦ ξενοδοϋπάλληλου, γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴ μεγαλούπολη. Ἕνα ὄνειρο πού τὶς περισσότερες φορὲς γίνεται καπνός...

ΕΝΑ κασετόφωνο, μιὰ ταυτότητα ἀπὸ νίκελ, ἕνα παντελόνι καμπάνα, ἡ πρώτη ἐπιδίωξη γιὰ τὸ γιὸ τοῦ ἀγρότη, πού προσπαθεῖ νὰ ἐπιδιώσει στὴν πόλη. Κι ἀπὸ κοντὰ μιὰ σειρὰ ἐπιφαινόμενα, ἀλλοιώσεις καὶ παραμορφωτικὲς τοῦ παραδοσιακοῦ πλαισίου ζωῆς ἐπιδράσεις, ἀπὸ τὰ ξένα πρότυπα παρουσίας καὶ συμπεριφορᾶς — πού σύντομα γίνονται στοιχεῖα προσδιοριστικὰ τῆς δικῆς του ζωῆς.

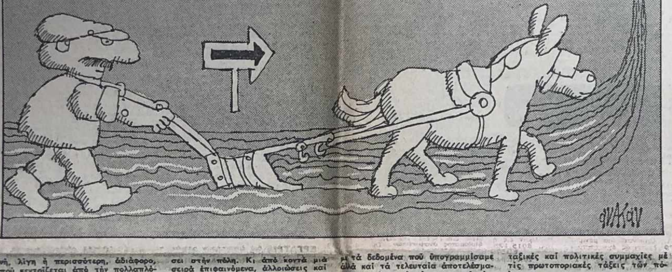

Πολιτικὲς μεταλλαγὲς καὶ ταξικὴ συνειδητοποίηση

ΤΑ ΚΥΡΙΑ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγροτικῆς μας μορφολογίας, ὅπως καὶ μιὰ σειρὰ ἐπιφαινόμενα πού τὰ ἀκολουθοῦν, ἔχουνε πολύπλευρες ἐπιπτώσεις στὴν πολιτικὴ καὶ ταξικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν — ἰδιαίτερα στὶς ἀγροτικὲς περιφέρειες ἐκεῖνες πού παρουσιάζουνε ἀγροτικὴ σταθεροποίηση καὶ ἀνάπτυξη.

Η ΣΚΙΑ τοῦ παπᾶ καὶ τοῦ χωροφύλακα δὲν βαραίνει πιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπιλογὴ τοῦ ἀγρότη, οὔτε καὶ ἡ «ψιθυριστὴ» συμβουλὴ τοῦ γραμματικοῦ τῆς Κοινότητας. Καὶ κανέναν πιὰ δὲν ξεγελάνε τὰ γνωστὰ τηλεγραφήματα τοῦ τάδε κυβερνητικοῦ βουλευτῆ — «γιὰ τὸ κατόπιν ἐνεργειῶν μου...». Οἱ συνεταιριστικὲς ὀργανώσεις, συχνὰ μεταξιώνονται σὲ ἐπίκεντρο ἀγώνων πολιτικῶν καὶ στὰ πιὸ πολλὰ χωριά, ἡ ταμπέλα κάποιου «διαβλητοῦ» κόμματος τῆς ἀντιπολίτευσης δὲν πειράζει, οὔτε καὶ φοβίζει κανέναν. Ἄλλωστε, ἡ μεγάλη ἄνοδος τοῦ ΠΑΣΟΚ στὶς τελευταῖες ἐκλογὲς καὶ ἡ ἀνάδειξη, σὲ πολὺ μεγάλη κλίμακα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, ἀριστερῶν κοινοτικῶν συμβουλίων εἶναι μιὰ ἐπιπρόσθετη ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς μεταβολῆς πού συντελέστηκε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συντελεῖται.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ αὐτό, ἀνάγκη νὰ ἐπισημάνουμε τὴ γνώμη τοῦ καθηγητῆ Κώστα Σημίτη — σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα:

● «Ἡ διαδεδομένη ἄποψη ὅτι οἱ ἀγρότες ψηφίζουνε πάντα Δεξιά, ἔχει σχετικὴ ἀξία...

»ΥΠΑΡΧΟΥΝ περιοχές, ὅπου ἡ ψῆφος καὶ ἡ πολιτικὴ τοποθέτηση τῶν ἀγροτῶν, μετὰ τὰ 1950, εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, τῆς τρομοκρατίας, τῆς ὁμαδικῆς ἐγκατάλειψης καὶ ἐκδίωξης ὅλων τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων ἀπὸ μιὰ ἀγροτικὴ περιοχὴ καὶ ὄχι ἀποτέλεσμα, πάντα, μιᾶς ἔμφυτης συντηρητικῆς τους τοποθέτησης.

Η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ τῶν ἀγροτῶν στὴ συντηρητικὴ παράταξη, ὀφείλεται στὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἐνταχθοῦνε καλύτερα στὸ κράτος καὶ νὰ ἀποφύγουνε προβλήματα καὶ ταλαιπωρίες, στὴν ἀντίδρασή τους στὸν ἐμπορευματικὸ πολιτισμὸ τῆς πόλης, πού ἐξαφανίζει τὶς παραδόσεις τους καὶ κάτω ἀπὸ τὸν μανδύα τοῦ σύγχρονου καὶ μοντέρνου εἰσάγει στὴ ζωή τους τὸν καπιταλιστικὸ τρόπο κοινωνικῆς καὶ διαπροσωπικῆς συμπεριφορᾶς, στὴν ἔλλειψη τῆς πληροφόρησής τους πού ὁδηγεῖ κάθε ἄνθρωπο νὰ ἐπιλέγει, σὰν ἀσφαλὴ καὶ σταθερὸ τρόπο κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς συμπεριφορᾶς, μονάχα τὸν παραδοσιακό.

Η ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ δὲν εἶναι ἐπομένως δεδομένη — ἀλλὰ ἀλλάζει...

ΟΜΩΣ, πῶς ἐμφανίζεται σήμερα καὶ μὲ τὰ δεδομένα πού ὑπογραμμίσαμε ἀλλὰ καὶ τὰ τελευταῖα ἀποτελέσματα τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, στὶς ἐκλογὲς πού ἀκολουθήσανε τὴ μεταπολίτευση, ἡ πολιτικὴ τοποθέτηση τοῦ ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ καὶ γιὰ ποιοὺς συγκεκριμένους λόγους;

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κώστας Σημίτης, ἐπισημαίνει καὶ πάλι:

● «Ὁ ἀγρότης, πού ἔχει στραφεῖ σὲ καλλιέργειες προϊόντων πού σημαντικὰ διακινοῦνται καὶ ἐξάγονται καὶ ἔχει πιὰ συχνὴ σχέση μὲ τράπεζες, ἐμπόρους, συνεταιρισμοὺς καὶ ἄλλους φορεῖς, διαπιστώνει, ὅτι ἡ ὑπάρχουσα ὑποδομὴ — τὸ σύστημα ἐμπορίας καὶ μεταποίησης τῶν γεωργικῶν προϊόντων — δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ τὸν βοηθήσει ἀποτελεσματικά, ὅτι εἶναι ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, ὅτι συχνά, παρὰ τὴν εἰσοδηματική του αὔξηση, ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ σὲ ἀνασφάλεια.

»Ἐγκαταλείπει γιὰ τοῦτο τὴν παραδοσιακὴ πολιτική του συμπεριφορὰ καὶ τοποθέτηση, καὶ ἐπιδιώκει νὰ δώσει λύσεις στὰ προβλήματά του, μέσα ἀπὸ καινούργιες πολιτικὲς καὶ ἰδεολογικὲς τοποθετήσεις.

»Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, οἱ τελευταῖες ἐκλογές, ὅπου, σὲ περιοχὲς ἀγροτικῆς ἀνάπτυξης (Κορινθία, Ἠμαθία, Πέλλα κλπ.), ὅπως καὶ σὲ περιοχὲς μεγάλης μετανάστευσης (Εὐρυτανία, Θεσπρωτία, Δράμα), τὸ ποσοστὸ τῶν ψήφων σὲ ἀριστερῆς καὶ σοσιαλιστικῆς ἀπόχρωσης κόμματα παρουσιάστηκε πολὺ αὐξημένο — στὶς τελευταῖες, γιὰ τὸ λόγο, ὅτι οἱ ἐσωτερικοὶ ἢ ἐξωτερικοὶ μετανάστες ἐπηρεάσανε τὸν τρόπο πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ὅσων μείνανε πίσω».

ΣΥΜΦΩΝΑ μὲ τὴν ἄποψη Σημίτη, οἱ τάσεις αὐτὲς πολιτικοποίησης τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν θὰ συνεχιστοῦνε καὶ μελλοντικά, μέσα ἀπὸ μιὰ αὔξουσα συνειδητοποίηση πολιτικῶν προβλημάτων, γιὰ τὸ λόγο ὅτι:

«Καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ὑπαίθρου θὰ συνεχιστεῖ, μὲ γοργοὺς ρυθμοὺς καὶ ἡ ἐντατικὴ ἐξάρτηση καὶ καπιταλιστικοποίηση τῆς ἀγροτικῆς μας παραγωγῆς ἀπὸ τὴ δυτικο - εὐρωπαϊκὴ οἰκονομία, θὰ προχωρήσει».

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΔΥΣΚΟΛΗ ἐμφανίζεται ἡ ταξικὴ συνειδητοποίηση καὶ συγκρότηση τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων στὴ δεκαετία πού πέρασε, ὅσο καὶ σὲ κείνη πού τώρα διανύουμε.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ αἰτίες πού, στὴ δεκαετία τοῦ 1940 μὲ 1950, ριζοσπαστικοποιήσανε τὰ ἀγροτικὰ στρώματα σὲ μιὰ μαζικὴ συμμετοχὴ στὸ λαϊκὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, ἔχουνε κιόλας ἐκλείψει, ἐνῶ ἡ συνεχιζόμενη ἀλλοτρίωση, ἀπὸ ἕναν μικροαστικὸ καταναλωτικὸ τρόπο ζωῆς, λειτουργεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση διαμόρφωσης πολλῶν μεσαίων ἀγροτῶν σὲ μικρομεσαίους ἰδιοκτῆτες, πού τὶς ἐνισχυμένες καὶ ἀποθεματικὲς οἰκονομικές τους δυνατότητες τὶς προσανατολίζουν εἴτε σὲ ἐξω - ἀγροτικοὺς τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητας, εἴτε γιὰ τὴ μεταπήδηση στὴν πόλη τῆς ἀμέσως ἐπόμενης γενιᾶς.

ΚΑΤΩ ἀπὸ τὶς συνθῆκες αὐτές, δὲν μποροῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ ἕνα συγκροτημένο καὶ σταθερὸ «προφὶλ» τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων, οὔτε καὶ νὰ ἀπαιτήσουμε νὰ λειτουργήσουνε, σὰν μιὰ συγκροτημένη καὶ συνειδητὴ τάξη, μὲ συλλογικὲς ἐπιδιώξεις καὶ ταξικὲς καὶ πολιτικὲς συμμαχίες μὲ τὶς πρωτοποριακὲς τάξεις τῶν πόλεων.

ΣΧΕΤΙΚΑ, ὁ καθηγητὴς Βασίλης Φίλιας, ἀπὸ τὶς μελέτες τοῦ ὁποίου καὶ ἀντλήσαμε σημαντικὸ μέρος τοῦ ὑλικοῦ μας — ἐπισημαίνει:

● «Τὰ ἐπιμέρους ἀγροτικὰ συμφέροντα μπορεῖ νὰ κινηθοῦν στὴ φάση αὐτὴ μονάχα στὸ ἐπίπεδο τῶν ὁμάδων πίεσης γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὅρων διάθεσης μιᾶς κατηγορίας προϊόντων, δὲν μπορεῖ νὰ φτάσουν στὴν ἀντίληψη μιᾶς τάξης μὲ καθορισμένους συνολικοὺς σκοπούς. Τὰ ἀγροτικὰ στρώματα στρέφονται ὅλο καὶ πιὸ ἔντονα σὲ μιὰ ποπουλιστικὴ ἀντίληψη τῆς πολιτικῆς, στὴν ὁποία ἐκφράζεται μιὰ νεφελώδης δυσαρέσκεια, ὄχι κανένα ριζοσπαστικὸ αἴτημα κοινωνικοῦ μετασχηματισμοῦ σὲ βάθος.

»Ἡ εἰκόνα αὐτή, μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ μόνο ἀπὸ τὴ στιγμή, πού μιὰ παρατεινόμενη οἰκονομικὴ κρίση καὶ ἕνα κῦμα ἐπιστροφῆς μεταναστῶν ἀπὸ τὴ Δυτ. Εὐρώπη θὰ ἀνακόψει τὴ μετακίνηση ἀγροτῶν πρὸς τὶς πόλεις καὶ θὰ ὑποχρεώσει σημαντικὸ ποσοστὸ νὰ ἐπιστρέψει στὶς ἑστίες του. Μιὰ τέτοια ἀναστροφὴ τοῦ ρεύματος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἀνεβασμένο ἐπίπεδο προσδοκιῶν, θὰ λειτουργήσει καταλυτικὰ στὴ συνειδητοποίηση τῆς κοινωνικῆς προβληματικῆς ἀπὸ τὶς ἀγροτικὲς μάζες μὲ τὴν προϋπόθεση, πάντοτε, ὅτι θὰ ὑπάρξουν πολιτικοὶ σχηματισμοί, πού θὰ προωθήσουν καὶ θὰ διευκολύνουν τὴ συνειδητοποίηση αὐτή».

Ἡ φυγὴ ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο

ΩΣΤΟΣΟ τὸ κυρίαρχο ἀκόμα πρόβλημα στὴν κοινωνικὴ ἀνάλυση τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων, ἐξακολουθεῖ, πάντα, νὰ παραμένει ἡ ἔξοδος καὶ ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ὀρεινῆς καὶ ἡμιορεινῆς ὑπαίθρου χώρας — ἡ μικροαστικοποίηση τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν.

ΓΙΑ ποιοὺς λόγους ἡ ἐξακολούθηση αὐτῆς τῆς τάσης φυγῆς στὸν ἀγροτικὸ τομέα τῆς οἰκονομίας; Πῶς ἐμφανίζεται ἡ δεκαετία τοῦ '70 καὶ πῶς ἐξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζεται καὶ νὰ λειτουργεῖ καὶ σήμερα ;

ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ τῆς φυγῆς τῶν ἀγροτικῶν μας πληθυσμῶν, ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο χώρα, ἦταν καὶ ἐξακολουθοῦνε καὶ σήμερα νὰ εἶναι :

● Η ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ τοῦ γεωργικοῦ κλήρου καὶ τὸ ἀντίστοιχο χαμηλὸ εἰσόδημα,

● Η ΕΛΛΕΙΨΗ ὁλικῆς ἢ καὶ μερικῆς ἀπασχόλησης στὸ χωριό, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἡ γεωργία δὲν μπορεῖ νὰ ἀπορροφήσει ὁλόκληρο τὸ χρόνο ἑνὸς νέου ἀνθρώπου.

● Η ΑΠΟΥΣΙΑ σοβαρῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου στὴ γεωργία, καὶ σὲ κάθε περίπτωση — καθὼς ὑπογραμμίζει ὁ καθηγητὴς Β. Φίλιας :

● «Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ τοῦ πλαισίου ζωῆς, ἡ νέκρωση ὅλων τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων, στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ὑπαίθρου».

ΚΙ αὐτό, ἀποτελεῖ ἀναντίρρητο γεγονός. Ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους — καὶ γιὰ πολλοὺς ὁ σημαντικότερος — παράγοντες ἐγκατάλειψης τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν εἶναι : ἡ ἕλξη τῆς ἀστικῆς ζωῆς, πού δὲν μποροῦν στὰ χωριὰ νὰ ἀναπληρώσουν, οἱ νέοι ἰδιαίτερα ἄνθρωποι πού πολύπλευρα ἐρεθίζονται ἀπὸ τὰ «ἀγαθὰ» τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, οἱ δυνατότητες διασκέδασης, κοινωνικῆς ἀνόδου, ἀλλὰ καὶ μόρφωσης καὶ ἐκπαίδευσης....

Οἱ προοπτικὲς τοῦ Ὀγδόντα

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΑΥΤΑ τὰ δεδομένα, μέσα ἀπὸ τὴ γενικὴ εἰκόνα πού προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε, γιὰ τὴ διαμόρφωση, στὴ δεκαετία τοῦ Ἑβδομήντα, τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων — ποιὲς παρουσιάζονται προοπτικές, ἀναφορικὰ μὲ τὴν πορεία τῆς διάρθρωσής τους, τῆς κινητικότητάς τους, τῆς μορφολογίας τους ;

ΑΣ προσπαθήσουμε ὁρισμένες ὑπογραμμίσεις :

● Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ οἰκογένεια τὰ βγάζει πέρα, γιατί ἀκόμα, ἡ γενιὰ τῶν μεσηλίκων, στέκεται καὶ ἐργάζεται ἐντατικὰ στὴν ἀγροτικὴ παραγωγή. Ἀντίθετα ἡ καινούργια γενιά, ἀκόμα καὶ στὶς πλούσιες ἀγροτικὲς περιοχές, παρουσιάζει τὸ φαινόμενο τῆς καθολικῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸ χῶρο.

ΓΙ' ΑΥΤΟ καὶ ἡ τάση φυγῆς ἀπὸ τὴν ὕπαιθρο χώρα καὶ προπαντὸς τὴν ἀγροτικὴ ἐργασία θὰ ἐνταθεῖ, μὲ τὸν περιορισμὸ τῶν παλιότερων γενιῶν καὶ τὴ φυγὴ ἢ καὶ τὴν ἀποστασιοποίηση τῶν νέων ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴ περιοχὴ ἢ καὶ τὴν ἀγροτικὴ παραγωγή, ὥστε μέσα στὸ Ὀγδόντα, νὰ δημιουργηθεῖ ὀξύτερο πρόβλημα ἐργατικῆς δύναμης στὴ γεωργία, ἰδιαίτερα στὶς καλλιέργειες ἔντασης, ὅπως τὰ ὀπωροκηπευτικὰ ἢ σὲ κεῖνες πού χρειάζονται ἰδιαίτερη συλλογή, ὅπως ὁ ἐλαιόκαρπος καὶ τὸ μπαμπάκι — παρὰ τὴν αὔξηση τῆς μηχανοκαλλιέργειας πού πρόκειται νὰ σημειωθεῖ.

● ΑΠΟ τὴν ἄποψη τῆς διαδικασίας εἰσοδηματοποίησης τῶν ἀγροτῶν, ὅπως παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Φίλιας, ἐφόσον τὰ μεγάλα ἀστικὰ εἰσοδήματα ἐξακολουθήσουν νὰ «ἐπενδύονται» στὴν ἀγροτικὴ γῆ καὶ μάλιστα σὲ τιμὲς πολὺ ὑψηλὲς (οἰκοπεδοποίηση - τουριστικοποίηση), αὐτὸ θὰ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα : τόσο οἱ δέκτες τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν νὰ πάψουν νὰ ἀσχολοῦνται πιὰ σὰν ἀγρότες, ὅσο ταυτόχρονα καὶ νὰ στρέφονται πρὸς τὶς πόλεις, μὲ τὴ χρηματικὴ δύναμη πού διαθέτουν — καὶ ἔτσι νὰ παρασιτοποιοῦνται.

● ΕΝΑ ἄλλο πρόβλημα πού θὰ προκύψει, ἐνδεχόμενα, στὴ δεκαετία τοῦ Ὀγδόντα καὶ θὰ ἔχει ἐπιπτώσεις στὴ μορφολογία καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς δομῆς τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων, θὰ εἶναι ἐκεῖνο πού θὰ προκύψει ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν μεταναστῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό — δεδομένου ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κρίση θὰ συνεχιστεῖ καὶ ἡ αὐτοματοποίηση θὰ προχωρήσει καὶ θὰ διώξει μάζες μεταναστῶν ἀπὸ τὰ μεγάλα καπιταλιστικὰ κέντρα παραγωγῆς τῆς Εὐρώπης.

● ΤΕΛΟΣ στὸ βαθμὸ πού θὰ ἐξακολουθήσει ἡ παθολογικὴ διαμόρφωση τοῦ σημερινοῦ σχήματος χωριό — πόλη — πρωτεύουσα καὶ δὲν ὑπάρξει, τελικά, μιὰ ὀργανικὴ σχέση καὶ συνέχεια ἀνάμεσα στὴν ὕπαιθρο καὶ τὴ μικρὴ καὶ μεσαία πόλη, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἔχει μορφοποιηθεῖ στὸ νομὸ Ἠμαθίας, ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς θὰ συνεχίσει νὰ μειώνεται μὲ γοργοὺς ρυθμοὺς καὶ νὰ ἀστικοποιεῖται, ἐπιζώντας ὁριακὰ καὶ παρασιτικὰ στὶς παρυφὲς τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν λίγων μεγαλουπόλεων.

ΚΑΙ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνάγκη νὰ παρατηρήσουμε ὅτι :

—Οἱ ἐννιὰ πρωτεύουσες πού ἐξαγγέλθηκαν ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ σχέδια δὲν πρόκειται νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς αἱμορραγίας τῶν ἀγροτικῶν στρωμάτων — γιατί ἡ ἀνάπτυξη ἢ καὶ σταθεροποίηση, στὴ σημερινὴ φάση, τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς γεωργικῆς μας παραγωγῆς, εἶναι στενὰ δεμένα μονάχα μὲ τὴν ὀργανικὴ ἀνάπτυξη τῶν μικρῶν πόλεων καὶ στὴ σχέση τους, πάντα, μὲ τὴν ἀγροτικὴ περιφέρεια.

ΕΤΣΙ μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα καὶ τὶς προοπτικὲς πού διαγράφουν, τὸ ταξικὸ πρόσωπο τῶν ἀγροτικῶν μας στρωμάτων θὰ συνεχίσει καὶ στὴ δεκαετία τοῦ Ὀγδόντα νὰ εἶναι περισσότερο, ἀπὸ πρίν, ἀσταθές, ρευστὸ καὶ πολύπλοκο.

Μιὰ ἔρευνα - ἀνάλυση πού ὅλοι πρέπει νὰ μελετήσουμε:
Γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε ποὺ βρισκόμαστε...
Γιὰ ν' ἀξιολογήσουμε ποὺ πηγαίνουμε...
Στὴν πρώτη φάση τῆς ἔρευνας ἐπισημαίνουν κι ἀξιολογοῦν οἱ καθηγητές:
Σ. Ἀγουρίδης, Φ. Βεγλερής, Γ. Βέλτσος,
Κ. Βεργόπουλος, Δ. Δημητράκος, Γ. Κουμάντος,
Γ. Α. Μαγκάκης, Ι. Α. Μεταξᾶς, Γ. Μουστάκης,
Κ. Σημίτης, Δ. Τσάτσος, Κ. Τσουκαλᾶς, Β. Φίλιας
Γράφουν κι ἐπιμελοῦνται οἱ συνεργάτες μας:
Λ. Ἀλεξίου, Ν. Ἀντωνόπουλος, Γ. Γάτος,
Χ. Κιοσσέ, Κ. Κόλμερ, Β. Κοραχάης,
Ν. Νταουντάκη, Μ. Παπαδοπούλου, Μ. Παπάζογλου,
Κ. Παπαϊωάννου, Γ. Πηλιχός, Κ. Σταματίου, Μ. Φακίνος

4ος μήνας θριάμβου
ΑΝΝΑ ΚΑΡΕΝΙΝΑ
ΛΑΪΚΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΤΡΙΤΗ καὶ ΤΕΤΑΡΤΗ
ΘΕΑΤΡΟ ΔΙΟΝΥΣΙΑ Ἀμερικῆς 10 Τηλ. 36.24.021

20 φθηνες μερες στα ROSSI per uomo
3 ΠΟΥΛΟΒΕΡ ΟΛΟΜΑΛΛΑ ΔΡΧ. 1.800
3 ΠΟΥΚΑΜΙΣΑ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΔΡΧ. 2.100
ΚΟΥΣΤΟΥΜΙΑ ΟΛΟΜΑΛΛΑ ΔΡΧ. 2.800
ΣΑΚΚΑΚΙΑ » ΔΡΧ. 1.500
ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ » ΔΡΧ. 700
ROSSI per uomo
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΜΟΔΑΣ
ΑΘΗΝΑ: Πατησίων 147, Στάση Κεφαλληνίας
Θεοφιλοπούλου 1 καὶ Βουλιαγμένης 30
ΘΕΣ/ΚΗ: Βενιζέλου 14

Αυξηση τιμης βενζινης, Νεα αυξηση βενζινης
Φορολογικα μετρα, Νεα φορολογικα μετρα,
Περιορισμος κυκλοφοριας, Νεος περιορισμος
κυκλοφοριας, Νεα αυξηση βενζινης...
ΣΤΟΥ Pony ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ, ΟΣΟ ΘΕΛΕΙΣ ΒΡΟΝΤΑ!

Pony CITROËN
και
Ξενοιαζεις μια για παντα
με τη φθηνοτερη τιμη αγορας και ΑΚΟΜΗ με 24 μηνιαιες δοσεις
Νεο μοντελο 1980
NAMCO A.E. Ἁγίας Σοφίας 28, Θεσσαλονίκη
ΑΘΗΝΑ: EUROCAR
Πυλαρινός